

Az elbeszélte történelem (oral history) alkalmazási lehetőségei a helytörténet tanításban az általános iskola alsó tagozatán

© SÁGI Norberta

Kecskeméti Főiskola, Kecskemét, Magyarország

sagi.norberta@tfk.kefo.hu

A helytörténet tanításának, a lakóhelyhez való kötődés kialakításának egyre nagyobb figyelmet szentelünk, s számos országos és európai program célja, hogy a lakóhelyek népességmegtartó erejét növeljék. A helytörténet, a hagyományápolás fontosságát átérző, a téma iránt elkötelezett pedagógusok a környezetismeret, olvasás/magyar, ének, netán testnevelés órákon megragadják a lehetőséget, hogy a magyar népi kultúra, illetve a helyi hagyományok egyes elemeivel megismertessék diákjaikat, de ez általában esetleges, alkalomszerű és erősen pedagógusfüggő. Beszélhetünk időhiányról is, de bizonyára a legfontosabb oka ennek az, hogy a pedagógusok nem érzik szükségét, nem látják értelmét/hasznát annak, ha régi szokásokról beszélnek, - hiszen *használható* tudás átadása az iskola feladata, márpedig például a régi szokások és eszközök ismereténél vannak sokkal sürgetőbb tantárgyi tartalmak. Másrészt a népi / paraszti kultúra tanórai / szakköri megjelenítésével azért sem különösen szívesen foglalkoznak a pedagógusok, mert ők maguk is többnyire már csak szakirodalomból ismerik azt, tehát eleve nehezükre eshet hitelesen átadni az ismeretanyagot.

Úgy gondolom, hogy az alsó tagozaton a NAT követelményeinek, valamint a résztvevők (tanulók, pedagógusok, szülők, iskola) igényeinek figyelembe vételével új tartalmakat és megközelítési módokat kell találni a népi kultúra, néprajzi ismeretek és tágabb értelemben a helytörténet közvetítésére.

Kérdés azonban, hogy egyáltalán milyen tartalmakkal készüljön a pedagógus? A helytörténet és a néprajzi ismeretek iskolai megjelenítésének előnyei között elsősorban a szülőföldhöz való kötődés, a generációk közötti kommunikáció erősítése, a múltunk megismerése áll, s látnunk kell, hogy a paraszti kultúra egyre kevésbé jelenti a mai gyerekek nagyszüleinek a múltját. A mai általános iskolások nagyszülei 50-60 évesek és többnyire nem mezőgazdaságból élnek, sok esetben már a szüleik is gyári munkások voltak vagy egyéb, nem paraszti munkát végeztek. Így ma már a paraszti élet rendjének ismerete sok esetben nem csak a tanulótlól, hanem a szüleitől, nagyszüleitől is távol állhat. Ezért ahelyett, hogy a pedagógus a gyerekeknek a régi életmódról mesél vagy magyaráz, érdemes lenne a másik oldalról közelíteni a témához és hagyni, hogy a gyerekek maguk kutassák fel nagyszüleik, dédszüleik egykori életét. Törekednünk kell(ene) arra, hogy a diákok felmenőik életmódjáról, az általuk megélt eseményekről, érzelmekről ne közvetítő segítségével szerezzenek információt, hanem lehetőség szerint ők maguk fogalmazzanak meg kérdéseket és járjanak is utána.[vö: Sági-Rigó 2011] A nagyszülőktől való „tanulás” korábban spontán módon zajlott, ma már a gyerekek többségének erre nincs lehetősége. Ha találkoznak is rendszeresen a nagyszülőkkel, dédszüleikkel, a régi tapasztalatok és tudás átadására – különböző okok miatt – többnyire nem kerül sor.

Mi indokolja azt, hogy a gyerekek a korábbi generációk életével/életmódjával megismerkedjenek? Knausz Imre a következőkre hívja fel a figyelmet:

”Miért része a művelt beszédnek a történelemre való utalás, az *emlékezés*? A feleletet keresve először a *közösségi identitásról* kell elgondolkoznunk. Egyéni emlékeinken túl közösségi emlékeink is vannak, amelyek túlmutatnak létezésünk tér- és időbeli korlátain. Ezek legelemibb formája a családi legendárium. Kevés család tud megenni a nagypapáról, dédanyáról, szerencsés esetben még távolabbi ősökről szóló emlékek időről időre történő felidézése nélkül. [...] Az emlékek felidézése a közösség – adott esetben a család – összetartozásának tudatát erősíti. Akinek fontos a családi emlékek összegyűjtése, felidézése, továbbadása, az valamilyen mértékben *azonosul* a családdal, és az is fontos neki, hogy a közösség *a jövőben is fennmaradjon*” (Knausz, 2001:12).

Az elbeszélt történelem

A társadalomtudományok forrásai között az elmúlt néhány évtizedben egyre nagyobb szereppel bírnak a személyes jellegű források: az interjúk, az emlékiratok, a naplók, a magánlevelek és fotók, s ezt a tendenciát követve a tanítási módszertanban is megjelennek ezek az „információhordozók”. A gyakorlatban ugyanakkor ezek csak nagyon szórványosan, vonakodva kerülnek alkalmazásra. A következőkben a társadalomtudományok egyik forrásának, az elbeszélt történelem, vagyis az oral history tanítási-tanulási módszerként való alkalmazását vizsgáljuk.

Az oral history mint kutatási módszer az elbeszélt történelmi beszámolók rögzítése és elemzése (vö. Stradling, 2000). Esetünkben az oral history lehet előző generációk történelmi tapasztalatainak átadása és rögzítése (szóbeli hagyomány/oral tradition), egy-egy emberi sorson belül az élettörténetet meghatározó és az életpályának jelentőséget adó események narratívája (szóbeli életrajz), egy-egy egyéni személyes beszámoló adott eseményről, amelyet az adatközlő kortársként megélt, vagy szemtanúk beszámolóinak rögzítése egy-egy (történelmi) esemény folyamán vagy azt követően. Az oral historyt, az interjúkészítést több tudományág is alkalmazza kutatási módszerként, csupán az alkalmazás hangsúlyai mutathatnak eltérést (bővebben lásd Vértesi, 2004). Az elbeszélt történelem a néprajzkutatók, antropológusok, történészek és más társadalomkutatók eszköze, melynek segítségével a „hétköznapi történelem“-ről, a megélt történelemről, a „kis emberek“ mindennapi életéről, életmódjáról, szokásairól gyűjtenek adatokat. Némileg rokon műfaja ennek az emlékirat, napló vagy magánlevél, amelyekben az adatközlő az emlékeit, benyomásait nem a kutató kérdéseire válaszolva mondja el, hanem többnyire saját indíttatásra írásban rögzíti. Ennek a forráscsoportnak tehát az a rendkívüli jelentősége, hogy a rendelkezésre álló, írásos források által nehezen megfogható témákról nyújtanak számunkra új ismereteket. Ebből következően az elbeszélt történelem témái alkalmasak arra (is), hogy a történelemkönyvek tényeit árnyalják, azt érthetővé és élményszerűbbé tegyék, és a történelmet azokhoz a tanulókhöz is közelebb hozzák, akiknek az érdeklődését a tankönyvek (még) nem keltették fel.

Az oral history mint módszer

Bob Stradling (2000) utal arra, hogy a módszer önálló diszciplinává fejlődése ellenére számos történész vallja azt, hogy a szóbeli történeti források érvényessége és megbízhatósága nem vetekszik az írásos forrásokéval, hiszen az emberi emlékezet csorbul, változik, az adatok ellenőrzése problematikus. A visszaemlékezés hiányosságai miatt ezzel a módszerrel valóban nem rekonstruálható teljes egészében a múlt, de ez írásos dokumentumokkal sem lehetséges. Ebben a kérdésben Károly Annával értünk egyet (Károly, 2007), aki azt hangsúlyozza, hogy az oral history lényege az, hogy *másként* meséli el a múltat, mint ahogy azt a történészekről megszoktuk. A történelmi eseményekhez a résztvevők tapasztalatai, élményei is hozzátartoznak. Az emlékezés konstruktív természetéből fakadóan a történések egy részét megőrizzük, másokat elfelejtünk, netán egy másik időpontban másként emlékezünk rá. Az elbeszélés időpontjában a beszélő már átértékel, összegez, strukturálja mondanivalóját. A visszaemlékezésekben a tények és a fantázia keveredhetnek, és az elmondottak valójában a megkérdezett személy tudásából, érzéseiből, élményeiből együttesen táplálkoznak.

Felvetődik ezért a kérdés, hogy mi használható abból, ami az emlékezés, felejtés, fantázia szövetéből létrejön, és amit interjúalanyunk egy adott témával kapcsolatban közöl velünk. A módszer alkalmazásakor fontos, hogy a történész, néprajzos, illetve a kutató ismereteinek bővebbnek kell lennie egy adott eseményről, mint a mesélőé, annak érdekében, hogy ahol a szükség kívánja, korigálni, értelmezni tudja a személyes emlékezet által a múltból alkotott képet (vö. Károly, 2007). Másrészt természetesen érdemes összevetni a visszaemlékezéseket írásos dokumentumokkal, más adatokkal, egyéb visszaemlékezésekkel is, s így megerősíteni, értelmezni, netán korigálni az információkat. A módszer általános iskolai alkalmazásakor ezt a szerepet a tanárnak kell felvállalnia: az adott témában felkészültnek, jártasnak kell lennie ahhoz, hogy a gyerekek által gyűjtött adatok rendezésében, értelmezésében, ellenőrzésében közre tudjon működni.

Az oral history másik fő jellegzetessége a szubjektivitás. Az eseményekben betöltött szerep, az esemény óta eltelt idő, az adatközlő iskolázottsága befolyásolhatja az elmondottakat. Ehhez hozzájárul, hogy a gyerekek számára az lesz az igaz, amit az ő nagymamájuk, dédnagyapjuk mondott el. Ha tehát a tanulók ugyanabban a témában több, ellentétes információt gyűjtenek, a pedagógus feladata lesz „rendet rakni” is, és a rendszerezésben segíteni.

Az interjú eredményét még egy fontos dolog befolyásolhatja: a kérdező személye. A társadalomtudósok egyetértenek abban, hogy az oral history módszer alkalmazásakor olyan emlékmű jön létre, melyet a kérdező maga is aktívan alakít (vö: Vértesi, 2004). Az emlékezés a kérdező kérdésére indul el, egy interaktív folyamat eredményeként jön létre. A témaválasztásnál tehát azt is mérlegelnünk kell, hogy a válaszadást mennyire fogja befolyásolni az, hogy egy gyerek (a saját unoka, dédunoka) kérdez, mennyiben fogja az adatközlő a választ leegyszerűsíteni, netán eltúlozni, hallgat-e el tényeket, kiszínezi-e vagy éppen árnyalja-e őket. Mindezeket figyelembe véve azonban mégis leszögezhető, hogy az oral history olyan információkkal gazdagíthatja a kérdezőt, melyet más forrásból nem szerezhetne meg. A megkérdezett idős ember beszámol saját életének egy epizódjáról, saját értékrendszere és felfogása szerint, mely ebben a formában utánozhatatlan és az adott kultúra „tanulására” is alkalmat nyújt. Ahogy Vértesi Passerinit idézi: „*Az oral history nyersanyaga nem pusztán tényszerű megállapításokból áll, hanem a kultúra figyelemreméltó kifejezése és reprezentációja*” (Vértesi, 2004:165).

Kérdés azonban, hogy egyáltalán mikortól kezdve találkozjon a gyermek történelmi ismeretekkel? Egyáltalán mit nevezhetünk történelmi ismeretnek? Hibás lenne azt gondolni, hogy a gyerekek csak az iskolába lépés után, s pláne, hogy a felsőtagozatban, a történelem tantárgy belépésével kezdenek történelmet „tanulni”. A könyvpiacra számos, pl. középkorral foglalkozó mesekönyv van, a játékboltokban középkori lovagvárakkal találkoznak a gyerekek, a televízióban egyre több olyan, kimondottan gyerekeknek készült mesefilm van, amely történelmi ismereteket (is) közvetít(het). A mindennapi környezetünk szintén tele van „történelemmel”: az utcanevek és a köztéri szobrok gyakran híres emberek emlékét őrzik, a lakóhelyünk régi épületei a múltra emlékeztetnek bennünket, számos televíziós műsor és játékfilm dolgoz fel történelmi eseményeket, és bizonyára minden családban előfordul az, hogy családi ebédkor, munka közben vagy egyéb spontán alkalmakkor az idősebb családtagok a „régidőkkel” összehasonlítják a mait. A mai gyerekek többsége tehát számtalan spontán alkalommal találkozik a hétköznapiok folyamán történelmi ismeretekkel. Mindezek tanulási lehetőségek a gyerekek számára, melyek során ismereteket szerezhetnek a múltból, s fokozatosan kialakul bennük egyfajta hétköznapi „történelmi tudat”, melyben – egyelőre – helyes és helytelen elképzelések, magyarázatok, előítéletek és érzések keverednek. (A „történelmi tudat” kialakulásáról és összetevőiről von Reeken, 2011 ír részletesen.) Ettől a spontán, hétköznapi történelmi ismeretszerzéstől természetesen meg kell különböztetnünk az iskolai történelemtanulást, mely egy célirányos, tudatos és irányított folyamat.

Történelmi ismeretek az alsó tagozaton

A jelenleg érvényben lévő, 2012.évi Nemzeti Alaptantervben foglaltak szerint az *Ember és társadalom* műveltségterület fő területei: történelem; erkölcsstan, etika; hon- és népismeret; társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek; filozófia. Magyarországon a történelem tantárgy 5. osztálytól lép be. A 1–4. évfolyamokon a műveltségterület egyes tartalmait a pedagógusok az olvasmányok, tevékenységek révén dolgozzák fel a tanulókkal. A tanulók ebben a képzési szakaszban a történelmi látásmód alapelemeit (időbeliség, helyszín, szereplők) sajátíthatják el a személyes, családi történelem, valamint a magyar történelem jelentős eseményeinek, szereplőinek megismerésén keresztül.

„A hon- és népismeret tartalmazza a népünk kulturális örökségére leginkább jellemző sajátosságokat, nemzeti kultúránk nagymúltú elemeit, a magyar néphagyományt.

Teret biztosít azoknak az élményszerű egyéni és közösségi tevékenységeknek, amelyek a család, az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megbecsüléséhez, velük való azonosuláshoz vezetnek. Segíti az egyéni, családi, közösségi, nemzeti identitástudat és történelmi tudat kialakítását.

Tudatosítja a tanulóknál, hogy saját hagyományaik, nemzeti értékeik megismerése, elsajátítása után válhatnak nyitottá a velünk élő nemzetiségek, a szomszéd és a rokon népek, a világ többi népének kultúrája, az egyetemes értékek iránt.

A hon- és népismeret megalapozza és áthatja a különböző műveltségi területeket. Szabadon választható, önálló tárgyként, rendszerezett ismeretanyagként pedig lehetőséget teremt a magyar népi kultúra értékein keresztül a saját és a különböző kultúrák, a környezet értékeit megbecsülő és védő magatartás, illetve a szociális érzékenység kialakítására.” (NAT 2012)

Számunkra az egyik legfontosabb mondanivalója ennek a leírásnak az, hogy a hon- és népismeret megalapozza és áthatja a különböző műveltségi területeket. A

továbbiakban tehát a pedagógus felkészültségén múlik az, hogy ez a célkitűzés egy-egy osztályban vagy iskolában mennyire valósul meg. Hon- és népismereti tartalmak az 1-4.osztályban:

1. *Az én világom*

- 1.1. Családunk története.
- 1.2. Az én városom, falum.
- 1.3. A hazai táj. A helyi tudás.
- 1.4. Gyermekek, diákélet a múltban.

2. *Találkozás a múlttal*

- 2.1. Nagyszüleink, dédszüleink világa falun és városban.
- 2.2. A paraszti ház és háztartás, a ház népe.
- 2.3. A hétköznapiak rendje (táplálkozás, ruházat, életvitel).
- 2.4. Hagyományos és népi (vallási) ünnepeink eredete és szokásrendje.
- 2.5. Hitélet és közösségi élet.

3. *Magyarország helyzete*

- 3.1. Az ősi magyar kultúra hagyatéka.
- 3.2. Magyarok a történelmi és a mai Magyarország területén.
- 3.3. Néprajzi tájak, tájegységek és etnikai csoportok a Kárpát-medencében. A szomszédos országok.
- 3.4. Természeti és épített örökségünk, a szellemi kulturális örökség és a világörökség elemei.
- 3.5. A magyar tudomány és kultúra eredményei a világban.

Idekapcsolódik néhány, a történelmen belül felsorolt téma:

1. A családi élet eseményei (születés, esküvő stb.).
2. Szülők, nagyszülők gyermekkorra, életmódja, tárgyi világa.
3. A múlt emlékei környezetünkben (múzeumok, emléktáblák, műemlékek, emlékművek; tárgyak, fotók, egyéb dokumentumok; szokások).
4. Nemzeti ünnepeink, jelképeink.

Az alsó tagozaton (1-4.osztály) az *Ember és társadalom* műveltségi terület témánkhoz szorosan kapcsolódó fejlesztési feladatai és témái a következők:

1. *Ismeretszerzés, tanulás.* Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, különböző médiumok anyagából. Emberi és élethelyzetek megfigyelése. A műveltségi területhez kapcsolódó rövid szövegek olvasása. Információk gyűjtése adott témához segítséggel, atlaszok, gyermeklexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.

2. *Kritikai gondolkodás.* Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. Mesehősök és a történelmi szereplők megkülönböztetése. A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből. A szépirodalmi és más fiktív elbeszélések megkülönböztetése az igaz történettől. Annak felismerése, hogy egy adott szöveg többféleképpen is értelmezhető. Híres emberek, történelmi személyiségek, irodalmi, film- stb. hősök külső és belső tulajdonságainak felsorolása. Az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása. Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről és személyekről. Történelmi szereplők viselkedésének vizsgálata. Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására. Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán). A múlt és

a jelen életviszonyai közötti különbségek felismerése, azonosítása. Annak vizsgálata, hogy a történet szerzője részese, kortársa volt-e a leírt eseménynek.

3. *Kommunikáció.* Beszélgetés és vita egy társadalmi, történelmi témáról. Mások véleményének türelmes meghallgatása. Események, történetek elbeszélése élőszóban. Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról. Képi, szöveges és egyéb információforrások megkülönböztetése. Rajz készítése történelmi vagy társadalmi témáról. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tábló készítése. Történetek kapcsán néhány mondatos összefüggő szöveg írása.

4. *Térben-időben való tájékozódás.* Időmeghatározó kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.) voltam, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, nagyon régen. Viszonyítások használata: most, előbb, később, ugyanakkor, régebben, nagyon régen. Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása. Az idő ábrázolása óra, naptár felhasználásával. A történetek helyszíneinek megkeresése egyszerű térképeken. A megismert történet eseményeinek időrendbe állítása. Egyszerű térképek másolása kézi munkával. A történetek helyszíneinek megkeresése egyszerű térképeken.

A NAT az *Ember és társadalom* műveltségi területnél tehát számos, a témánkhoz szorosan kapcsolódó fejlesztési feladatot és témát ad meg. Az alsó tagozaton több tantárgyban is megjelennek néprajzi és ehhez szorosan kapcsolódó történelmi, társadalmi, helytörténeti ismeretek, elsősorban azonban két tantárgyat, a környezetismeretet és az olvasást kell említenünk. Történelmi témák alsó tagozaton való feldolgozása során mindenképpen tekintettel kell lennünk arra, hogy a célokat, tartalmakat és módszereket a gyermekek életkorának megfelelően válasszuk meg. *Von Reeken* (2011) szerint ebben az életkorban még hiányoznak azok a szociális tapasztalatok, melyek a jelenből egy elmúlt, másfajta kultúrába való perspektívaváltáshoz szükségesek lennének. S annak ellenére, hogy a gyerekek ebben az életkorban egyre több és többféle tapasztalatot szereznek, még idegen számukra a felnőttek érzelmi világa, a politikai, társadalmi, gazdasági folyamatok. Az absztrakt fogalmak és viszonyok ekkor még többnyire befogadhatatlanok számukra, pedig a történelemben sok mindent csak absztrakció által érthetünk meg. Ebben az életkorban a fogalomalkotás a látott és átélt tapasztalatokra támaszkodik, - s mivel a „történelem” nem látható, fontos az, hogy megfelelő módszerekkel és a tartalmak megfelelő kiválasztásával próbáljuk meg azt befogadhatóvá tenni a gyerekek számára.

Az oral history alkalmazása az alsó tagozaton

Jelen tanulmányban három példát mutatunk be az oral history alkalmazására, melyekben a tanulók családjuk közeli múltját kutathatják fel. Knausz Imre (Knausz, 2001:24-42) a helytörténeti feladatokat a mélységelvű tananyag-elrendezés jellegzetes példaként említi, s a következőkben bemutatott család- és helytörténeti kutatómunkák is nyilvánvalóan oda tartoznak. A mélységelvűség azt jelenti, hogy a „mindenből egy kicsit” elvvel ellentétben (ez a szélességelvű tananyag-elrendezés) egy témát kell minél alaposabban feldolgozni, mert így válhat lehetővé annak megértése.

Az interjúknak lehetőleg konkrétan és részletesnek kell lenniük, hogy a tanulási és megismerési cél eléréséhez megfelelő mértékben hozzá tudjanak járulni. Ebben az esetben a nyitott interjú nem elégséges, mert könnyen csevegéssé válik, de az

előre elkészített kérdéssor alapján adott válaszok begyűjtése sem célravezető. Ez utóbbi esetben, mechanikus kérdés-válasz formában nem bontakozik ki igazi beszélgetés, a gyerekek gyakran nem is figyelnek a válaszra, csak arra, hogy minden kérdést ki tudjanak pipálni. A legszerencsésebb, ha a tanulók felkészülten, kérdéssorral mennek a beszélgetésre, de először hagyják, hogy a kérdezett személy szabadon beszéljen. Ezt követően a tanulók feltehetik azokat a kérdéseket, amelyekre korábban még nem tért ki az adatközlő. A tanulóknak tehát az interjú előtt és közben is konkrétan tudniuk kell, hogy mit szeretnének megtudni.

1. példa: családfakutatás

A projekt témája családfa- és családtörténet-kutatás. A tanulóknak az előkészítés után nagyszülővel, dédszülővel kell interjút készíteniük, melynek során legfőképpen az interjúalany gyerekkoráról kell információkat gyűjteni. Az interjú anyagát fogalmazásként írják meg, az eredményeket csoportmunkában rendszerezik.

A projekt célja elsősorban a történelmi ismeretek (meg)szerezése és a generációk közötti kommunikáció erősítése, valamint annak tudatosítása, hogy a történelem az egyes emberek élettörténeteiből áll, és hogy a történelmi ismeretek forrása akár a saját nagyszülő is lehet. Emellett cél a rendszerezési, kommunikációs képességek fejlesztése, az időbeli tájékozódás fejlesztése. A rokonsági fokok, megnevezések tisztázása (keresztszülők, unokatestvér, unokaöcs, unokahúg, nagynéni, nagybácsi, sógor, sógornő, anyós, após, esetleg nász, koma), a nyelvi kifejezőkészség fejlesztése.

A projekt előkészítéseként a pedagógus tájékoztatja a szülőket a tervezett feladatról. Órán a tanulók megismerkednek a családfakészítés alapjaival és maguktól kiindulva megrajzolják az egyszerű családfájukat: ábrázolják a testvéreiket, a szülőket, nagyszülőket, esetleg szülők testvéreit. Ehhez segítségként szolgálhatnak az osztályteremben található szemléltetőeszközök (pl. uralkodóházak családfái), vagy a pedagógus által a táblára rajzolt példa. Otthoni feladat ennek a családfának a kiegészítése és a további adatok begyűjtése: a családtagok születési éve (elhunyt családtagok esetében a halálozási éve), foglalkozása, lakóhelye.

Az előkészítésben a gyerekek a pedagógus irányításával beszélgetnek arról, hogy mi is lehet érdekes számukra a nagyszülők életéből, mit kérdeznének meg egy beszélgetés során. Az interjú témája az interjúalany fiatalkora, elsősorban a gyerekkora, ifjúkora és foglalkozása. Az interjút többnyire a következő kérdések irányíthatják: mire emlékszik a gyermekkorából? Mit csinált, amikor hazaérkezett az iskolából? Milyen munkákat végzett gyerekként? Mit játszottak a gyerekek régen? Mit tanult, mi volt a szakmája, mikor kezdett dolgozni, hol dolgozott, mit szeretett és mit nem szeretett a munkájában?

A gyerekek a közösen összegyűjtött kérdések segítségével készítik el az interjút a nagyszülővel. A válaszokat megbeszélés után fogalmazásban összegzik. Fotókat, a nagyszülők régi iskolai értesítőjét is be lehet kérni. Ez olyan élmény, melyben a tanulmányi eredménytől, sikerességtől függetlenül is minden tanuló örömmel és oldottan nyilvánulhat meg.

Az összegyűjtött adatok közös feldolgozási szempontjai lehetnek: a különböző keresztnevek, foglalkozások, lakóhelyek összegyűjtése, gyerekmunkák, gyerekjátékok összevetése, lakóhelyek térképen való elhelyezése, a születési évek számegyenesen való feltüntetése.

2. példa: iskolai élmények

A feladat előkészítésekor itt is hangsúlyt kell fektetni a téma megfelelő bevezetésére. A az iskolai életről szóló beszélgetés vagy egyéb motivációs tevékenység feleleveníti a gyerekek előzetes tudását, ráhangolja a tanulókat a nagyszülőkkel való beszélgetésre. Ezt követően érdeklődéssel fordulnak a nagyszülők iskolai éveire felé, lesznek kérdéseik, amelyekre válaszokat keresnek.

Az interjú témája a nagyszülő *iskolai élményei*, tulajdonképpen tehát a nagyszülők gyerekkora. A kérdések a következő témákra terjedhetnek ki:

- *iskolai infrastruktúra* (világítás, fűtés, berendezés, szemléltetés, stb. pl. kellett-e télen tüzelőt vinni az iskolába?)
- *iskolai élet* (Osztott osztály volt-e? mit szeretett/mit nem szeretett az iskolában? Milyen volt a tanító(nő)? Milyen büntetések voltak az iskolában? Mit játszottak a szünetekben? Hány osztály volt az iskolában? Hányan voltak az osztályban? Kellett-e a tanítónak valamiben – kerti vagy háztartási munkában – segíteni?)
- *iskola és család* (Mit csinált iskolaidő után, ha hazament? Milyen feladatai voltak még otthon? Ezek mennyiben korlátozták az iskolai eredményeiben? Mit vittek enni az iskolába?)
- *iskoláztatás* (Mikor kezdett iskolába járni, hol járt iskolába? Hol tanult tovább az általános iskola után?)
- *mire emlékszik szívesen az iskolai évekből?*

Az összegyűjtött adatok közös feldolgozási szempontjai lehetnek: az egyes résztémákhoz kapcsolódó adatok rendszerezése, a mai iskoláztatási szokásokkal való összehasonlításuk, miben történt változás, megfogható-e a változások időpontja.

3. példa: Kecskeméti várostörténet és a családtörténet összefonódása

Az interjúkészítést megelőzően – a fentebb bemutatottakhoz hasonlóan – a pedagógus előkészíti a témát, motiválja a tanulókat a kutató és ismeretrendszerző munkára. Példaként a városnak a 20.századra jellemző, mezőgazdasághoz fűződő viszonyát választottuk ki, mivel az elmúlt 100 évben a lakosság jelentős része termelőként vagy a feldolgozó iparágak munkásaként kötődött a mezőgazdasághoz. Tanulóink nagyszülei, dédszülei tehát nem feltétlenül mind gazdálkodók voltak, sokan első generációs gyári munkásként dolgoztak a konzervgyárakban vagy egyéb, a mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódó iparban. A velük készítendő interjú középpontjában a gazdálkodással való kapcsolatuk áll, ennek bármely aspektusa megfelelő lehet.

A bevezető órához ajánlott:

a) Az egykori nagyhatású polgármester, Kada Elek versekbe foglalt a Mathiás szőlőfajták nevét, például a *Kecskemét kincseit*.

KECSKEMÉT KINCSE

„Hírös város” az én drága szülőföldem,

Annak nagy kincsében: homokján születtem.

Hirdetem is hírét, tüzét adom tovább,
Velem áldja nevét a vigadó világ.

b) kecskeméti szőlőfajták neveinek megismerése

Erzsébet királyné, Szőlőskertek királynője, Mathiász Jánosné muskotály,
Cegléd szépe, Kecskemét virága, Irsai Olivér, Kocsis Irma, Tisza, Lesz még
hazám, Egri nők, Fekete gyémánt muskotály, Glória Hungariae, Petőfi Sándor,
Balaton kincse Erkel Ferenc, Batthyány Lajos, II. Rákóczi Ferenc

c) a szőlő-, zöldség- és gyümölcsstermesztésre utaló kecskeméti utcanevék
gyűjtése, térképen való bejelölésük és kapcsolatuk az adott városrészszel

A projekt célja, hogy a tanulók alapvető ismereteket szerezzenek Kecskemét múltjáról, a mezőgazdaság szerepéről, a szőlő-, gyümölcs- és zöldségstermesztés egykori fontosságáról. Képesek legyenek ezeket az ismereteket saját családjuk történetével összekapcsolni. A célok között szerepel itt is a rendszerezési, kommunikációs képességek fejlesztése, időbeli tájékozódás fejlesztése, ok-okozati összefüggések feltárása. A tanulók által összegyűjtött anyag sokféle értelmezési, feldolgozási lehetőséget rejt magában. A hallottakat össze lehetett rendezni időben (évtizedenként vagy jelentős politikai eseményekhez kapcsolódóan), témánként (életmódra, munkahelyre, akkori erkölcsre, stb. vonatkozó információk). Az interjúalanyok életkora kb. 45-75 év között mozoghat, tehát lehet köztük a II. világháború előtt és után született személy is, mely külön érdekessé teheti az elemzést.

Összegzés

Az elbeszélte történelem témája az idő maga. Nem a fizikai idő, a pontos idő, a dátum és az évszakok, hanem a történelmi idő, amely eseményekkel, történésekkel, folyamatokkal van kapcsolatban. Az elbeszélte történelem segítségével kitágíthatjuk és tartalmilag megtölthetjük az idő fogalmát olyan tartalmakkal a tanulók számára, melyek családjukkal kapcsolatosak és így személyesen érintik őket. A témák közül érdekes a gyerekeknek a gyerekkortörténet néhány kérdése, hiszen ez az, ami közvetlenül összeköti őket az előző generációkkal. Saját életük eseményeit, viszonyait össze tudják hasonlítani az adatközlőjével, a gyerekek hétköznapi élete és az ünnepekben való részvételük, a gyerekmunka és a gyerekek szabadságfoka régen (pl. a pályaválasztás tekintetében) csodálkozást, a technikatörténet (egyes termékek régen voltak – ma nincsenek, mások ma vannak, de korábban nem léteztek) pedig érdeklődést válthat ki.

A gyerekeket rendkívül foglalkoztatja a munka világa is (vö: von Reeken, 2011 és Bergmann, 1990), melynek természetesen több oka van. Egyrészt ezt látják: a szülők, nagyszülők dolgoznak, másrészt ők is arra készülnek és arra készítik fel őket, hogy majdan, tanulmányaikat követően ők is dolgozzanak. Megélik a munkanélküliséget és annak kísérőjelenségeit is, a nemek közötti munkamegosztást, munka által született termékekkel találkoznak, észlelik az elvégzett munka és az érte járó fizetség, illetve jutalom közötti összefüggéseket. Konfrontálódnak azzal, hogy a munka értéktelen is lehet, de azt is hallhatják, hogy „a munka nemesít”. A téma iskolai feldolgozása tehát kisgyermekkorától fontos lenne, hiszen ez nemcsak a társadalmi valóságnak, hanem a gyermeki világnak is egyik központi részét képezi.

Az elbeszélt történelem által kínált lehetőségeket ki kell használnunk nekünk, pedagógusoknak arra, hogy a ma jelenségeit érthetőbbé, befogadhatóbbá tegyük a tanulók számára.

Felhasznált irodalom

- BERGMANN, Klaus (1990). Arbeit. *Geschichte lernen*, 13, 16-23.
- KÁROLY Anna (2007). Az oral history mint kutatási módszer. *Magiszter*, 5 (2), 59-68.
- KNAUSZ Imre (szerk.) (2001). *Az évszámokon innen és túl. Megújuló történelemtanítás*. Budapest: Műszaki. (pp. 11-23).
- NAT (2012). 110/2012. (VI. 4.) Korm.rendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.
- SÁGI Norberta, & RIGÓ Róbert (2011). Az oral history lehetőségei az oktatásban. *Forrás*, 43 (7-8), 243-256.
- STRADLING, Bob (2000). *A huszadik századi európai történelem tanítása*. Forrás: www.altusoft.com/history/bobstradling/15.html [2012.04.12.]
- VÉRTESI Lázár (2004). Oral history. A szemtanúként elbeszélt történelem lehetőségei. *Aetas*, 19 (1), 158-172.
- VON REEKEN, Dietmar (2011). *Historisches Lernen im Sachunterricht*. Baltmannsweiler.